

**NOTAT
FRA
ENERGIVETERANENE
OM
EIERSKAPET TIL NORSK
VANNKRAFT**

August 2013

1. Vannkraftens betydning for det norske samfunnet.

Vannkraften representerer en av Norges viktigste økonomiske ressurser og er grunnlaget for vår elektrisitetsforsyning. Halvparten av det stasjonære energiforbruk på fastlandet dekkes av vår vannkraft.

90 % av vannkraften i Norge på 120 TWh/år (Er det ikke litt mer nå?) eies av det offentlige (kommuner, fylkeskommuner og staten).

Vannkraftens spesielle egenskaper.

Det er spesielt fire forhold som gjør at vannkraft skiller seg positivt fra annen type kraftproduksjon:

- Vannkraften er forurensningsfri.
- Vannkraften er fornybar
- Vannkraftverkene har meget lange levetider. Rehabiliteringskostnadene ved å holde kraftverkene modernisert for nærmest all fremtid er meget lave, ca. 1-2 øre/kWh i tillegg til daglig vedlikehold. Levetiden er derfor flere hundre år, nærmest evigvarende.
- Effekten i vannkraftverk er hurtigere, enklere og billigere å regulere enn i noe annet produksjonsalternativ. Dette er meget verdifulle egenskaper i samkjøring med andre typer kraftproduksjon. (Grønt batteri for termisk, vind,...)

At vannkraften er forurensningsfri, vil føre til at den får en økende verdi etter hvert som Kyoto-kravene og senere miljøavtaler skal realiseres. Verdien av vår utbygde vannkraft vil da være bestemt av kostnadene til alternative måter for å frembringe ny forurensningsfri energi.

Vårt kraftsystem er sterkt knyttet til resten av Europa, og våre kraftpriser påvirkes av utviklingen der. I dereguleringsfasen i Norden og i Europa i 1990-årene har vi hatt en periode med kraftoverskudd, og derav lave kraftpriser. Etter hvert som disse overskuddene forsvant ved økt forbruk i Europa, har kraftprisene steget til hva en ny, ren kWh vil koste, dvs. kostnader inklusive miljøkostnader. Dette skjedde fordi ingen investerte i økt produksjon som ikke betalte seg i markedet. Dette førte til økte markedspriser, og derved en økt verdi av vannkraften.

Etter innføring av elsertifikater vil Norge og Sverige få innfaset 26.4 TWh/år innen 2020, samtidig som Finland i løpet av et år eller to ferdigstiller et kjernekraftverk som vil kunne produsere 12-14 TWh/år. All denne nye produksjon i Norden vil i en periode presse kraftprisene nedover. Imidlertid vil flere overføringsforbindelser til kontinentet, og overgang fra fossile energikilder til elektrisitet føre til at prisene igjen stiger.

At vi i en periode fremover vil få en nedgang i kraftprisene vil svekke inntjeningen på vannkraftverkene. Dette vil kunne friste kommunale og fylkeskommunale eiere, som har gjort seg avhengige av en god inntjening på sine vannkraftverk til å selge. Dette vil være en kortsiktig strategi som det bør advares mot.

Eierskap og hjemfall.

Stadig økende verdi på evigvarende ressurser gjør spørsmålet om hvem som skal eie vår vannkraft meget viktig. Mange av oss vil hevde at et fortsatt offentlig eierskap er nødvendig for å kunne videreføre verdiene av disse naturressurser til kommende generasjoner. Eierskap er også avgjørende for hvem som styrer den fremtidige tekniske og økonomiske utviklingen innen denne sektoren. Norge vil i all fremtid fortsette å ta belastningene med de

inngrep som vannkraftutbyggingene har medført, og vi bør derfor oppleve at disse ressursene tilhører det norske folk, og at det er vi som disponerer dem.

Det er også et moralsk spørsmål om en enkelt generasjon har rett til å frata fremtidige generasjoner eiendoms- og disposisjonsretten til evigvarende ressurser ved å selge dem.

Disse synspunkter støttes av flere meningsmålinger som er foretatt de siste årene. De viser at rundt 85 prosent er for et norsk, fortrinnsvis offentlig eierskap til vår vannkraft.

Hjemfall har vært et instrument for å beholde det offentlige eierskap til vannkraften. Opprinnelig var konsesjonslovene av 1917 utformet slik at offentlige eiere ble gitt evigvarende konsesjon på sine vannkraftverk, mens private (norske som utenlandske) bare fikk konsesjon for 60 år, hvoretter kraftverket hjemfaller vederlagsfritt til Staten. Enkelt sagt uttrykte hjemfallsreglene at vannkraften tilhører det offentlige (folket), men kan lånes ut for et begrenset tidsrom til private.

Norge ble i 2006 innstevnet for EFTA-domstolen fordi det ble hevdet at denne forskjellsbehandling stred mot EØS-avtalen. I juni 2007 taper Norge saken, men kommer rundt dommen ved å vedta at det bare skal være offentlige eiere av norsk vannkraft. Derved ingen forskjellsbehandling av eiere. Det tillates inntil 1/3 privat eierskap i kraftverkene. Dette eierskap er også uten hjemfall.

Striden står derfor ikke lenger om hjemfall eller ikke, men om offentlige eiere skal benytte adgangen til delprivatisering inntil 1/3 (for eks. Statkraft), og i neste omgang om hvorvidt det private eierskap skal være begrenset til 1/3. (I Høyres programforslag står det at hjemfallsreglene skal forandres, så det er ikke sikkert at striden er helt tilbakelagt. Vi får se hva landsmøtet bestemmer).

Verdien av vannkraften.

Med verkenes meget lange levetid er nåverdien av vannkraftverk, dvs. nåverdien av fremtidige netto produksjonsinntekter, sterkt avhengig av den rente som legges til grunn. (Renten uttrykker her hvordan fremtidige inntekter vurderes i forhold til inntekter i dag.)

Private investorer benytter gjerne en kalkulasjonsrente som er så høy at levetider ut over 30 år har begrenset interesse. Med ca 7 % rente er nåverdien nesten den samme enten man regner 30 eller 1000 års levetid ¹.

Prisen ved et salg i dag vil derfor ikke gjenspeile verdiene ut over de første 30 årene. Derfor er det viktig at kraftverkene forblir i offentlige eie. **Ved salg får kjøperen den langsiktige verdien gratis.** Offentlige eiere med forpliktelse overfor kommende generasjoner må ta i betraktning de verdier som ligger langt frem i tid.

Kommunale og fylkeskommunale eiere kan, som et alternativ til salg, leie ut kraftverk, slik at de langsiktige verdier kommer tilbake til samfunnet. Dette kan illustreres med hva som vil skje hvis en leier ut kraftverket for f.eks 30 år. Den prisen som oppnås for utleien vil ikke være vesentlig mindre enn salgssummen (bekreftet av transaksjoner i markedet), mens utleieren (i motsetning til en selger) hvert 30. år får tilbake et så godt som nytt kraftverk. Til glede for hver kommende generasjon.

¹ Illustrasjon av hvordan inntjening i fremtiden vektlegges.
1 kr opptjenes (i begynnelsen av) hvert år i 100 år fremover.

	7 % rente	2% rente
• Verdien i dag av det første året:	kr. 1.00	(kr. 1.00)
• Verdien i dag av de 30 første årene:	kr. 13.28	(kr. 22.84)
• Verdien i dag av de 75 første årene:	kr. 15.19	(kr. 39.45)
• Verdien i dag av alle 1000 år	kr. 15.28	(kr. 51.00)
• Verdien i dag av år 31 til 75:	kr. 1.91	(kr. 16.61)
• Verdien i dag av år 76 til 1000:	kr. 0.09	(kr. 11.55)

Slike langsiktige verdier kommer først frem ved å benytte en såkalt intergenerasjonsrente på 2 % (jevnfør fotnote 1). Som realrente er ikke dette en spesielt lav rente for langsiktige investeringer med lav risiko.

I dag har den offentlig eide vannkraft et produksjonspotensial på ca 100 TWh/år.

I et kortsiktig marked vil verdien av denne produksjonen etter en eventuell åpning av markedet for omsetning av vannkraftverk, slik at utenlandske kraftkonsern kommer inn på kjøpersiden, være 250-400 milliarder kroner. De som tidligere har solgt seg ut, har åpenbart tapt store verdier. Men selv et åpent marked vil ikke ivareta selgers interesser på en rimelig måte. Den langsiktige verdien av vannkraften, som en tallmessig får frem ved å benytte en intergenerasjonsrente på 2 %, og som en ikke kan få frem ved et salg, vil ligge på fra 800-1000 milliarder kroner, alt avhengig av den kraftpris som legges til grunn.

Dette illustrerer verdien av et langsiktig offentlig eierskap. Ved salg fratas kommende generasjoner betydelige verdier, fremtidige verdier som vi i dag får en ubetydelig betaling for.

I mange andre land har det offentlige solgt ut sine eierinteresser i kraftproduksjon. Dette er gjort først og fremst fordi det offentlige har hatt sterkt behov for å realisere verdier. Et slikt behov gjelder slett ikke den norske stat. Dessuten har salgene i hovedsak vært aktuelle for kull- og oljebasert kraftproduksjon, i ubetydelig grad for vannkraftproduksjon.

Energi politikk.

En begrunnelse for å beholde det nasjonale eierskap er den mulighet det gir for å bidra til en nasjonal energi politikk. Selv om det er en utbredt oppfatning at det ikke er aktuelt i dag, bør vi ikke se bort fra at dette kan endre seg. Med et internasjonalt eierskap er det ikke nødvendigvis våre interesser som blir tilgodesett i en krisesituasjon. Da vil det være riktig å eie. Disponeringen av kraftverkene og retten til investeringsbeslutninger skjer på eierens premisser.

Disponering av vannkraftens overskudd (grunnrenten).

Med sine lave drifts- og vedlikeholdskostnader genererer vannkraftverkene meget store driftsoverskudd. Dette er avkastning av en naturressurs som bør disponeres til fellesskapets beste. Dvs av folkevalgte organer, og ikke av styre i kraftselskaper. Det er derfor riktig å føre en utbyttepolitikk som innebærer en inndragning av avkastningen ut over såkalt «normalavkastning», dvs. grunnrenten. Et alternativ er å øke avgifter og skatter, men harmonisering innen EU er stadig et tema, og presset mot norske særskatter vil kunne skje ved utenlandsk eierskap.

Med en delprivatisering må man ta hensyn til minoritetseierne og utbyttepolitikken kan ikke bestemmes av offentlig eier alene.

Sysselsetning, kompetanse.

Ca. 2000 mennesker er sysselsatt i forbindelse med produksjon av elektrisk kraft fra vannkraft i Norge, en forholdsvis beskjeden sysselsetning i nasjonalt perspektiv.

I tillegg genererer modernisering, rehabilitering og vedlikehold aktiviteter hos verkene selv og i privat industri i et omfang på 4-6 milliarder kr pr år. Dette vil tilsvare omkring 5000-8000 arbeidsplasser.

Salg av kraftselskaper til utlandet og utflytting av hovedkontorer vil ikke påvirke omfanget av denne virksomheten, men det vil være en fare for at utenlandske bedrifter vil overta de høy-

teknologiske leveranser, og over tid ødelegge både den tekniske og eierskapskompetansen som er bygget opp. System- og markedskompetanse, som er meget godt utviklet i Norge, vil sannsynligvis også flyttes ut og videreutvikles ved konsernernes hovedkontor.

Med utenlandske eiere av de største norske kraftselskapene reduseres/elimineres mulighetene for at norsk kompetanse kan stå som leverandører av vannkraftanlegg i andre land. Leveranser som ville kunne omfatte engineering, bygging, produksjon av anleggsdeler, opplæring, drift mv. Dessverre er de fleste norske kraftselskaper for små til kunne gjøre seg gjeldende. Men noen sammenslutninger har funnet sted, og flere vil kunne komme I dag er det stort sett kun Statkraft og konsulentselskaper som har styrke og kompetanse til å gjøre seg gjeldende utenlands.

Assistanse ved bygging av kraftverk er en effektiv form for u-hjelp. Statkrafts engasjement i kraftutbygging i bl.a. Nepal og i Laos er eksempler på slik virksomhet.

Sårbarhet i kraftforsyningen

Beredskapen i kraftforsyningen er et viktig moment i forbindelse med eierskap. Dette gjelder såvel beredskapen i fredstid overfor naturkatastrofer, som sårbarhet mot tilsiktede ødeleggelser ved terrorhandlinger, sabotasje eller i ufredstid. Denne viktige infrastruktur er noe av det første som forsøkes rammet av dem som ønsker å svekke samfunnet. Det er derfor positivt at mindretallet i Hjemfallsutvalget uttaler at "I beredskapssammenheng er kraftforsyningen utpekt som en av de kritiske samfunnssektorer. Også beredskapshensyn tilsier derfor sterk styring og kontroll med vannkraftsektoren"

Det er investert betydelige midler fra samfunnets side for å sikre kraftforsyningen mot ødeleggelser. Kraftforsyningens beredskapsorganisasjon (KBO) arbeider med å sikre vitale deler av systemet. Personene i KBO er underlagt grundig sikkerhetsklarering og er rekruttert blant kraftselskapenes driftspersonell. Når utenlandske kraftselskap overtar eierskapet til store deler av kraftverkene, mister vi kontroll med beredskapen ved at det blir vanskelig for ikke å si umulig å forhindre at innsynet i vitale deler blir spredd, kompetanse forsvinner og viljen til å investere i beredskap blir svekket.

Vedlikehold, spesielt av dammer, er av essensiell sikkerhetsmessig betydning. Med utenlandsk eierskap er det fare for at norsk kompetanse kan bli svekket, også hos tilsynsmyndighetene.

2. Hva må gjøres?

I kommende stortingsperiode vil det kunne bli truffet beslutninger som kan få store og irreversible konsekvenser for det offentlige eierskap av vår vannkraft ved at Statkraft kan bli delprivatisert, og at begrensningen på 1/3 privat eierskap kan bli angrepet.

I valgkampen må denne saken tydeliggjøres av følgende hensyn:

- Klargjøre regjeringens alternativenes holdninger.
- Påvirke valgfallet. Husk at 85 % av det norske folk vil ha et norsk vannkrafteierskap.

Husk utfordringen, å skape et politisk flertall for fortsatt offentlig eierskap til vannkraften